

HOMENATGE A CARLES FAGES DE CLIMENT

Jo opino que aquests poemes mereixen més atenció i que sempre ens sorprenen en una relectura. Si els llegim atentament, ens adonarem de la profunditat de tota la seva obra, sota la varietat de formes. I llegint el sonet VI del segon llibre, trobarem un vers que ens confirma la identificació del poeta amb aquell sabater d'Ordis, ja que si en la *Balada* escriu "beata la ciutat que té un profeta", aquí proclama "venturosa ciutat si té un poeta / que enceta un epigrama cada jorn / toca el fagot, la gaita i el fiscorn / i la ciutat li sap seguir la veta".

En els sonets s'accentua un dels trets de la poesia de Fages, que és l'ús molt conscient de mots cultes, sobretot llatinismes, com a recurs estilístic, elements d'enriquiment i de contrast en el seu lèxic, com ara *beat* per feliç, *òscul*, *urbs* per ciutat, *puel·les* per noies joves i molts altres. La seva cultura clàssica es reflecteix en les al·lusions mitològiques: hi trobem insinuats els temes de Febus, Leda i sobretot Ifigènia, a la qual dedica tot un sonet, inspirat en el mosaic de les ruïnes d'Empúries. No hi manquen tampoc elements de la poesia llatina -Ovidi- de la toponímia, com l'antic nom de Barcelona, Favència Pia, i de la història romana, com el poema *El pou de Cató*.

En el sonet V del primer llibre una cita de Psiquis i Eco ens surt al pas en el primer tercet: "El seny és barca que s'esfuma. / Psiquis i Eros fan mil còpies / que multipliquen el meu cant".

En el número XIX, dedicat a una jove muller, ens diu: "Al tapís bru Artemisa empaita isards: / cada dardell l'espina d'una rosa". Contrast entre l'al·lusió culta a la deessa i el popularisme del verb *empaitar*, no *perseguir*, ni *caçar*. En canvi l'adreçat a Ifigènia, suara esmentat, és tot ell refinat i culte, gairebé fins a l'excés.

L'arrel de les tradicions i contalles populars és absent en els sonets, i fins i tot els que toquen temes i pretextos coneguts s'empelten de mots savis: potser per això, com he dit, s'han divulgat poc i el lector corrent coneix més aviat els aguts i entenedors epigrames. Tot i això, podem observar una evolució, sobretot en els deu darrers sonets del segon llibre. Sense deixar de banda l'acurada mètrica, el poeta aprofundeix la seva veu amb un despullament colpidor; els grans temes: l'amor, la figura de la mare, la mort, el cansament de la lluita, l'enyorança, la visió de Déu com a artista creador, troben accents plens de força lírica. Però ara em correspon ja d'esbrinar els camins de la *Balada del sabater d'Ordis*, potser la més suggestiva de les seves obres.

'Balada del sabater d'Ordis'

Aquesta obra, la millor segons els estudiosos, està basada en un personatge real, que havia perdut el seny i dirigia les cobles amb una canya. Aquest llibre guanyà el premi de poesia catalana Ciutat de Barcelona l'any 1953. L'il·lustrà també Dalí i el prologà Eugeni d'Ors. El 1970 en sortia la 3a edició.

És un llarg poema, tot ell construït amb el mateix estrofisme, quartets creuats formats de decasíl·labs perfectes i un quintet al final de cada cant. Els ritmes i les rimes són cisellats amb gran virtuosisme, gairebé preciosista. Consta de quatre cants i un epitafi, i cal afegir-hi un *epíleg* de Salvador Dalí. Els cants duen els títols: *Els camins*, *La Passió*, *La mort* i *Elegia*, aquest darrer, per mi el més bell.

La narració podem dir que és gairebé un pretext per enaltir el paisatge de l'Empordà, els seus vents -la tramuntana-, les esglésies romàniques, la catedral de Castelló, amb una incursió a la Selva, però tanmateix hi ha una certa identificació simbòlica entre el

sabater i el poeta, que es dreça contra "els Fariseus d'un fals sentit comú". El poema s'enriqueix amb elements de tradició popular, de la litúrgia cristiana i de la mitologia clàssica -i aquests darrers són els que avui ens sol·liciten amb un cert detall.

Fages de Climent no desmenteix els mots de l'hel·lenista Josep Alsina, quan afirma que tots els poetes són mitòlegs. El tractament del mite, com és natural, canvia segons els grans corrents culturals i literaris. En l'àmbit del Noucentisme és on ens cal emmarcar una part important de l'obra de Carles Fages, quan Josep Carner havia obert la poesia catalana a nous corrents, com el parnasià i el simbolista francès, seguint però canviant alhora el camí iniciat per alguns poetes modernistes.

Però en aquest món del mite, existeixen dues maneres diverses d'inserir-s'hi, no lligades ara a un moviment artístic, sinó filles d'actituds més profundes. Els estudiosos del mite, com ara l'hongarès Karol Kerényi i l'italià Furio Jesi, distingeixen clarament el mite genuí del mite tecnificat i manipulat. El mite genuí, ja ho sabem, no té el mateix sentit per als grecs i per a nosaltres: d'un element religiós ha esdevingut una realitat poètica; ha conservat, però, el seu valor d'equilibri humanista entre l'inconscient i la consciència i el seu lligam amb un passat autèntic. En canvi el mite tecnificat -manipulat per un grup polític autoritari per controlar la societat ideològicament- és una supervivència deforme que també suscita un llenguatge deformat. Furio Jesi posa l'exemple dels mites usats pels nazis. Podríem parlar també dels posats en circulació per la dictadura franquista, amb la diferència que eren més poc imaginatius.

Carles Fages no cau en aquests paranys, la seva relació amb el mite és genuïna. No els manipula, doncs; ara, tampoc no en fa recreacions originals, els usa amb naturalitat, com vells coneguts, com un element estètic en la seva poesia. Els déus grecs apareixen a la seva obra lligats a la terra i als elements naturals: el mar, les espigues d'or, la tramuntana. Ja es presenta amb aquesta naturalitat Ceres-Demèter, la deessa de les collites, en el primer cant, *Els camins*. Li fa companyia Èol, el déu dels vents, fill d'Hipotes, que Homer ens presenta al seu gran palau d'Eòlia, lligant les rutes dels vents i deixant-los sortir de les coves profundes on els reclou.

En el cant segon, *La Passió*, apareix breument la figura del protagonista sota la forma del déu de les vinyes: "Oh sacerdot, Diònisos ingenu, / cap coronat de pàmpols i espigalls". Si no podia mancar el déu del vi en aquesta balada, tampoc no podia faltar-hi Afrodita, la bella divinitat de l'amor i de la fecunditat: "Mou els estams com una voliana, / només té vida a la muntanya d'or / on Afrodita afua el ram de llor. / Bufa, en florir, set jorns la tramuntana".

Entre els grecs Afrodita no té pas el llor com a planta especialment dedicada, sinó la murtra; però aquesta petita llicència bé pot ser permesa al nostre mitòleg. La muntanya d'or podria estar relacionada amb el promontori d'Erix, a Sicília, un dels llocs consagrats a ella, encara que hom la considerava nascuda del mar a les ribes de Xipre. L'or és sovint l'epítet dedicat a Afrodita en la poesia grega, com en el bellíssim himne que li va escriure Safo: "L'auri casal del pare abandonares [...] / Afrodita immortal, de tron riquíssim".

El poeta aplega aquesta divinitat grega amb les seves germanes egípcia i assíria, i les situa totes tres a les illes Medes. És un encert de Fages, ja que Afrodita es complau a les illes i en els llocs propers al mar, on era venerada, encara que de vegades pot allunyar-se'n si la bellesa d'un mortal la sedueix, com en el cas d'Anquises, que serà pare d'Enees: "Issis, Istar, la filla de l'escuma / -braços trencats en temples de granit- / fan, amb tres illes, d'ara a l'Estartit". Observem la subtil al·lusió a l'estàtua de Milos. Finas ara hem vist tres divinitats que poden significar tres elements presents a l'obra: la terra i les collites, el vi i el sexe i l'amor. Però hi mancaria el més important en la

seva vida, la *poesia*, representada, naturalment, per Orfeu, que el poeta, amb un punt de familiaritat, uneix a la música de Pep Ventura: la lira i la tenora. No cal aquí remarcar la importància d'Orfeu en les arts i en la poesia, però sí fixar-nos en uns punts interessants per comprendre en la seva profunditat la balada. El meravellós cantaire, fill d'una musa -Cal·líope- enllaça amb una sèrie de llegendes antiquíssimes, que parlen dels "viatges al regne dels morts" per rescatar la persona estimada, i que sovint resten frustrats per la violació d'un tabú -com girar el cap enrere-. S'uneix també als mites de caps o membres del cos que canten o parlen després de la mort i tenen autonomia -així la testa d'Orfeu arribà a Lesbos, on el músic diví va tenir un oracle-. Finalment es lliga amb els contes d'instruments màgics, com ara la lira o la flauta, que tenen un poder meravellós.

Doncs bé, és precisament a través dels dos primers temes com Fages uneix en la seva balada el mite grec i el mite català: el viatge al regne dels morts.

AVUI, 27.03.03